

CONCEPCIÓ G. MALUQUER

Aigua tèrbola

Pròleg de Maria Barbal

f

FONOLL

JUNEDA, 2021

La primera edició d'*Aigua tèrbola* va ser publicada per Ediciones Alfaguara el 1967.

1a edició a Editorial Fonoll: juny de 2021

© del text: Hereus de Concepció González Maluquer

© del pròleg: Maria Barbal

© de les característiques d'aquesta edició: Editorial Fonoll

Disseny de col·lecció: Setanta

Cobertes i maquetació: Núria Mirada (La Mirada Gràfica)

Correcció: Genís Poch i Cassola i Helena Vilchez

Impressió: Anfigraf Indústria Gràfica

Editat per:

Editorial Fonoll, SL

C/ Prat de la Riba, 128 · 25430 Juneda

www.editorialfonoll.cat

ISBN: 978-84-123057-4-6

Dipòsit legal: L 145-2021

Advertiment legal:

Està rigorosament prohibida, sense l'autorització dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic.

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Diputació de Lleida

**INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCS**

Fundació Pública de la Diputació de Lleida

**Consell Comarcal
del Pallars Jussà**

Ajuntament de Lleida

Universitat de Lleida

Càtedra *M*àrius Torres
d'Estudis sobre Patrimoni Literari Català

Aigua tèrbola, una gran novel·la moderna

Aquell llunyà juny de 1967 en què sortia publicada la novel·la *Aigua tèrbola* de Concepció González Maluquer a l'editorial Alfaguara, col·lecció «Ara i ací», indicant 3.000 exemplars, havia de ser un moment feliç per a l'autora, però no ho va ser gaire. En la presentació de la novel·la, a la llibreria Catalunya, acompanyada per altres escriptors com Aurora Bertrana, Agustí Bartra i Josep Maria Folch i Camarasa, l'autora anava vestida de dol.

El o la novel·lista escriu en un temps, en un lloc, en una llengua, alhora que la seva vida real discorre mentre ho fa. L'encreuament d'aquestes coordenades suposa una certa complexitat, la que entranya participar de cada creació que es basteix mot a mot, frase a frase, mentre avança la pròpia història.

Així doncs, amb poc més de cinquanta anys, en el moment probablement més alt de valoració de la seva obra, l'escriptora de Salàs de Pallars, poeta i narradora, va deixar de publicar. Moment, per altra banda, que bé podia haver significat un inici, perquè els anys setanta es trobaven a un pas i la literatura en català no estaria tan sotmesa a dificultats de tota mena com en els anys precedents. També, nova etapa, perquè ella comptava amb una trajectòria sòlida. Premis i publicacions de poesia. Destaquem els poemes *La creu dels vents* (Premi Ciutat de Barcelona 1957), *La ciutat i les hores* (Finalista Premi Ciutat de Barcelona 1960), *Lascaris*, *princesa grega*, *comtessa del Pallars* (IEI, 1991) i un poema

atribuït erròniament a Pere Quart, «L'auca de l'enfadós (o la fi del cagaelàstics)» dins d'*A Franco. Tretze poetes catalans, 1939-1975* (El Llamp, 1989). Igualment, havia publicat unes quantes novel·les, una de les quals *Gent del sud*, que havia demostrat la capacitat narrativa de l'autora amb un tema d'actualitat, amb un argument ric en personatges interessants i un estil realista filtrat d'una bella sensibilitat. S'havia decantat per la narrativa perquè trobava que amb els poemes no diria mai tot el que volia dir. Aquesta novel·la havia estat publicada el 1964 per Joan Sales a la col·lecció «El Club dels Novel·listes», de Club Editor, la mateixa en què en aquells anys Mercè Rodoreda publicava les seves novel·les.

Concepció G. Maluquer estava contenta de la novel·la, d'*Aigua tèrbola*. Ja n'havia escrit unes quantes abans i n'havia publicat quatre des de l'any 1960. I feia molts anys que versejava, tenia un nivell lingüístic alt, la seva formació a l'Escola de Mestres de la Generalitat de Catalunya i el seu gran interès l'hi havien procurat. La idea que la impulsa a escriure és sòlida i endevino que se sentia forta per emprendre qualsevol projecte narratiu i s'hi devia aplicar emparada per tot el gran bagatge que havia obtingut amb els anys. A més, a l'editorial Alfaguara —que ja li havia publicat la novel·la *Què s'ha fet d'en Pere Cots?* l'any anterior— li van respectar tot l'original i l'edició va ser impecable, va rebre un tracte del tot professional. Però la mort de la seva filla la va ferir profundament. Opino que li va plantejar una de les qüestions més difícils de resoldre per a una persona que es dedica a la tasca absorbent de la narrativa, particularment a una escriptora. La vida contra la literatura. «Amb aquell patiment tan fort a dins, tot el que fins llavors m'il·lusionava, com és ara escriure, ja no tenia cap sentit». Després de la

publicació de *Gent del nord* el 1971 sí que tornaria a escriure, però serien tan sols poemes i sense cap intenció de donar-los a conèixer. També pinta, com ho va fer Mercè Rodoreda i, abans, Caterina Albert. Probablement, en aquestes dues activitats tan personals va trobar-hi un bàlsam per al seu dolor.

Però, parlem de la novel·la, d'*Aigua tèrbola*. El títol és atractiu i recull en dos mots un significat realista i un de metafòric. Maluquer ho explicava en una entrevista a *El Correo Catalán* de 30 de juliol de 1981: «Part de l'argument se situa en una petita ciutat on la principal indústria són les adoberies que empastifen l'aigua del riu amb els residus vermells i tèrbols del taní... Símbol, n'és també —i sobretot— per l'estat col·lectiu d'una petita burgesia de la postguerra, encotillada entre una falsa i hipòcrita moralitat i una covarda i potser també falsa acceptació d'una dictadura».

La novel·la conté una història d'actualitat i socialment valenta com era el cas de *Gent del sud*, on una colla de famílies humils del sud d'Espanya fan cap a un poble català de muntanya llogats per a plantar pins, i com ho seria també l'argument de *Gent del nord*, centrada en el tema del turisme europeu a la costa catalana. En el mateix article de 1981 a *El Correo Catalán*, l'autora afirmava: «Sempre m'ha preocupat donar testimoni d'algun fet conflictiu quan aquest fet afectava l'arrel i les essències de les nostres coses irrenunciables». En les novel·les més amunt citades, dos grups humans —autòctons i forans— entren en contrast exhibint diferències econòmiques i culturals. Els vinguts de fora són, a *Gent del sud*, uns treballadors obligats a trobar una vida millor i, a *Gent del nord*, uns turistes atrets per un clima, un paisatge i un nivell econòmic que els resulta favorable. En *Aigua tèrbola*, el conflicte presenta uns matisos diferents. En aquesta

novel·la, no són pas dos grups que s'observen i fan palesa una diversitat, sinó que una sola persona, jove i amb anhels de llibertat i respecte per tot allò que és bell i bo, xoca amb una societat reclosa sota uns principis econòmics i morals basats en les prebendes i la falsedat. Dins del mateix grup familiar s'obre una esclatxa que, a l'inici, sembla poder tancar-se salvant les oposicions, però, ben al contrari, es faran més grans fins que un incident converteix l'esclatxa en esvoranc.

La novel·la se situa en l'època franquista i Maluquer excel·leix dibuixant els trets d'una classe social que s'enriqueix sense escrúpols i que se'n vanta. L'autora afina la crítica pintant una religiositat superficial que busca més exhibir-se que aprofundir en pensament i en el sentit d'igualtat entre persones. Bartomeu, Maria Engràcia i Damià Brulló responen a un dibuix minuciós de burgesos falsos i vanitosos. Contrasten amb Grettel, la noia alemanya, casada amb el germà de Bartomeu, tan bella i tan neta, com l'aigua cristal·lina de la muntanya. Ella, sense mots, encén la malvolença en l'entorn asfixiant de la família protagonista. Fan de pont entre tots dos extrems, l'Eduard, discret i autèntic; la tia Salom, una dona instintiva i submissa. Amb la presència del jove Ricard, l'equilibri de forces en tensió s'inclinarà cap a les bandes.

La història, molt de l'època en què va ser escrita, és alhora avançada al seu temps. Perquè totes tres novel·les, *Gent del sud*, *Aigua tèrbola* i *Gent del nord*, amb els matisos dissemblants corresponents, són modernes avui també. Aborden temes vivíssims, que, més que haver finit, s'han desfermat i han augmentat exponencialment les seves dimensions i ho han fet de manera dramàtica dins la nostra realitat del segle XXI. L'emigració, la contaminació i el fenomen del turisme.

Em sembla molt notable la capacitat de l'autora d'escriure sobre fets que es desenvolupen en els anys en què tenen lloc. Crec que Maluquer tenia una visió periodística dels temes i, a més, havia adquirit el gust per la ficció, que la salvava de donar explicacions. Era ben conscient que la recepció d'*Aigua tèrbola* havia provocat incomoditat en alguns lectors. I torno a l'interessant article d'*El Correo Catalán* de l'any 1981. «Potser aquesta novel·la es voldrà classificar sota qualsevol d'aquests rètols, ara tant de bon veure: novel·la testimoni, novel·la denúncia, novel·la social o novel·la *engagé*. [...] M'he limitat a descriure unes situacions concretes en un temps i un espai determinats. No en vaig ser testimoni. No denuncio ningú. [...] No pretenc reivindicar cap classe social (hi ha altres mitjans més eficients que els que podem emprar els pobres novel·listes). I no faig literatura compromesa en cap ideologia. Simplement escric el que passa, el que ha passat o pot passar. No crec en la gent bona o dolenta d'una sola peça.»

Maluquer situa l'acció principal de l'argument a Aiguadal, nom fictici d'una ciutat de blanquers, que bé podria ser Igualada. Ella es mostra a la defensiva ja que sembla fàcil lligar caps i donar per fet que el o la novel·lista escriu una història veritable, que podria tenir noms i cognoms autèntics, sobretot si el tema pinta comportaments poc edificants. Jo veig que l'autora fa també una crítica, dita de forma indirecta, als periodistes culturals que, més que orientar els lectors sobre el llibre de què parlen, corren a classificar-lo, amb la qual cosa poden aconseguir que alguns lectors s'apressin a llegir-lo o, ben al contrari, en desestimïn l'opció.

A *Aigua tèrbola* de Concepció G. Maluquer, l'estructura i les veus narratives ja eren d'una gran modernitat als anys

seixanta i avui incrementen l'interès de qui llegeix per raó de la seva varietat i complementarietat. L'estil és àgil, directe, però minuciós, amb belles imatges. El missatge, contundent.

La novel·la està distribuïda en dues parts. En la primera, una veu introdueix breument el lloc on se situa l'acció primera, així com també ens oferirà el final. Són mots d'un metge. Descriu la Grettel, que és a baix, en un pati, mentre ell i el seu home la miren des d'una finestra. També descriu l'Eduard, el marit, que és a punt de parlar, mentre ell prendrà apunts per trobar un diagnòstic i un tractament per a la jove ingressada. I així, d'un en un, coneixem els personatges en primera persona. Des del present, ens aporten el passat i l'afany de futur. Parlen d'ells mateixos, de la Grettel i dels altres oferint-nos a més a més, marcat en cursiva per l'autora, el que pensen mentre callen. De la suma de les declaracions i dels pensaments individuals, en resulta una visió calidoscòpica del conjunt. La segona part despunta com una aleanada d'aire fresc centrada en un personatge de la generació següent, un jove universitari, el Ricard. El ritme s'hi accelera respecte a la primera. Aquí, la perícia de l'autora enfoca, en tercera persona, una facultat de ciències on coincideixen joves burgesos panxacontents, nois implicats en ideologies polítiques d'esquerreres i d'altres que entenen el cristianisme com una pràctica solidària. L'escenari és la ciutat de Barcelona i els referents dels joves ja no són la guerra civil i la immediata postguerra. El Ricard torna a Aiguadal, amb la família, per fer vacances i procura als lectors la connexió amb els personatges de la primera part i el desenllaç.

Estem davant d'una obra ambiciosa on no sobren les paraules, ja ho apuntava Josep Faulí, que en va fer un comentari crític lloant la tècnica de Maluquer, la contenció

dels elements i que, a parer seu, superava les novel·les anteriors: *Dues cases* (1960), *Parèntesi* (1962) i *Gent del sud* (1964). Faulí comentava que *Aigua tèrbola* (1967) superava fins i tot aquella darrera, la qual, segons el crític, oferia més possibilitats.

Justament el 1964 jo acabava el Batxillerat Elemental a Tremp, m'examinava lliure a Lleida, i el curs següent aniria a iniciar el Superior a Barcelona i aproximadament el finalitzaria l'any de la publicació de la novel·la *Aigua tèrbola*. Sense sospitar-ne res, jo seguia els passos vitals de l'autora de Salàs de Pallars. Sempre he lamentat la tradició estroncada de la nostra cultura, el mestratge no rebut, però en especial, el de les escriptores. El fet d'haver nascut en dos pobles a pocs quilòmetres de distància, l'un de l'altre, encara em sembla més punyent. Vaig conèixer Concepció G. Maluquer en els seus darrers anys i vam trencar el gel ben aviat, era una persona cordial, amb sentit de l'humor, molt oberta. Em va deixar triar fotos per a l'àlbum que el PEN Català li va dedicar el 2002 i per al número que la revista *URC*, des de l'ajuntament de Lleida, va titular *De la terra i del vent. Reivindicació de l'obra de Concepció G. Maluquer: perspectiva i projecció*. Publicat per Pagès editors, va aparèixer el novembre del 2004. Per pocs mesos, la protagonista no el va poder veure. En el títol del pròleg, «Aquest serà el principi?», que llavors vaig escriure, ja em preguntava si aquell número 19 d'*URC* suposaria l'edició i la reedició de les obres de l'autora. L'editorial Fonoll dona ara resposta a aquella qüestió reeditant la novel·la *Aigua tèrbola* de Concepció G. Maluquer. És per a mi una gran satisfacció.

M'agradaria que fossin molts els lectors i lectores que gaudissin d'una obra que parla d'ahir i d'avui, que retrata

els éssers humans de sempre i els conflictes que ens posen a prova. Una novel·la escrita amb atreviment, amb un català precís i ric, amb capacitat de dibuixar tota una societat.

Maria BARBAL

Barcelona, març de 2021

CONCEPCIÓ G. MALUQUER

Aigua tèrbola

El fariseu, dret, pregava així en el seu interior: Oh, Déu, us dono gràcies perquè no soc com els altres homes, rapaços, injustos, adúlter, ni tampoc com aquest publicà.

St. Lluc, 18:11

PRIMERA PART

Aquesta finestra dona al pati sud; un pati grandot, voltat de murs i clapat per l'ombra grisa de la façana. Tot plegat una mica trist. Sort de les dues acàcies i del brollador.

Parapetats darrere el vidre la veiem com enfonsa la mà i mig braç dins l'aigua de la pica. Vol atrapar un peix. El brollador n'és ple, de peixos. Peixos grocs, peixos de color taronja, peixos blancs i afuats com tisoires. Treu la mà de l'aigua i se la passa pels cabells. Ara m'adono que té els cabells llisos, d'un ros apagat, nòrdic. Li cauen sobre el coll de la brusa com flocs de cel·lofana.

Tot d'una, aixeca el cap i guaita enlaire, paret amunt, cel amunt. Li veig els ulls d'un blau vidrat, dur. Un blau idèntic al retall de cel emmarcat per les quatre parets del pati del sanatori.

He tornat a llegir la fitxa: «Grettel Holsemmann. Nacionalitat: alemanya. Residència: Aiguadal. Estat civil: casada. Edat: vint-i-un anys». I més avall: Dades. Tests. Reaccions. Diagnòstic.

Sí, l'he tornada a llegir. Sempre que ve un familiar, la trec i la miro amb molta atenció, com si em calgués recordar algun detall aturat dins els replècs més obscurs de la memòria. Però no cal. Certament, no cal.

Ells m'ho expliquen tot. De mica en mica. A empentes. Amb reserves mentals. Amb contradiccions. Amb confidències d'una rara i impúdica veracitat. Amb candor. Amb malícia. Amb amor. Amb odi.

Torno a guardar la fitxa i el calaixet fa «clic» quan l'empenyo dins l'arxivador. La Paulina passa tota blanca i encarcada sota la roba planxada amb midó. Quan travessa davant la finestra, la llum es fa lletosa i sembla que vibri al seu voltant. Se m'acosta i em xiuxiueja a l'orella. Li dic que «sí» amb el cap, sense mirar-la. Veig, només, la seva mà ampla de dona feïnera i sense manies repenjada al cantell de la meva taula. La Paulina és la infermera número u del sanatori. Puc confiar en el seu cervell lúcid, en el seu nivell mínim d'emotivitat i en els seus bíceps a prova de rebel·lies. (Les malaltes tenen una força inusitada.)

En marxar, petja suaument damunt el linòleum i ajusta la porta a poc a poc. El despatx ara té un no-sé-què de professional funcional. Deso uns papers dins la meva carpeta de pell de Rússia.

L'Eduard Torrell ha deixat de mirar per la finestra, s'ha assegut a la butaca, també de pell, però de més pròximes latituds. El veig davant per davant de la meva taula i em sorprenc gaitant-lo amb una nova curiositat. Té les dues mans encreuades sobre el genoll de la cama cavalcada, el cap cot, les espatlles vençudes. Els cabells li grisegen a la vora de les temples i, al mig de la clepsa, se li aclareixen tant, que li pu veure el crani blanc com el d'un mort.

Però alça el cap més viu que un esquírol i parla, parla, parla. La seva mirada se'm perd darrere la lluisor d'unes ulleres de set o vuit dioptries. Té el nas prim i els llavis una mica cruels. Gairebé no els belluga en parlar, però la mà

dreta accentua cada frase, cada inflexió de veu, amb un gest ràpid i perfectament sincronitzat.

Sona un timbre allà lluny, darrere quatre o cinc portes, però retruny pertot arreu; s'enfila pels passadissos, puja a les cambres, entra als menjadors, als vàters, als lavabos. Quan baixa al pati fa tremolar les petites fulles de les acàcies. Cada hora té el seu timbre. Cada timbre té la seva veu. Elles, les malaltes, l'entenen o no, segons el grau o la mena de la bogeria. No, bogeria, no. Malaltia. Pertorbació. Neurosi. Depressió nerviosa. Xoc.

La Grettel té un xoc. Ja ho diu la fitxa: «Xoc, amb reacció amnèsica». És lacònica, la fitxa. Ells no ho són tant. Ells parlen i parlen i parlen. Semblen orats i no són orats. Són els monstres sagrats de la paraula.

Venen cada setmana, però no tots alhora. Un dia ve aquest, i l'altra setmana, els altres. Li porten laminadures i li parlen d'Aiguadal, de les cineràries de l'eixida i de la tia Salom. Ella no els en fa ni mica de cas. Ni els mira. I si per un atzar deixa lliscar una mica d'atenció sobre les ulleres de l'Eduard, la còrpora suada d'en Bartomeu o el somriure prim de la Maria Engràcia, res no fa sospitar que hagi pres consciència de qui són i què representen aquests personatges tan vinculats i, al mateix temps, tan aliens a la seva vida. S'estima més seure vora la pica del brollador i mirar el vaivé dels peixos entre les algues i les tiges dels lliris. Tots els peixos li són amics i els ha batejats amb noms que sonen estranys a les orelles de les altres malaltes. Quan repiquen els timbres aixeca el cap i mira la part alta dels murs o somriu a la flor apomada de les acàcies. I es deixa conduir per la Paulina o per qualsevol infermera de torn, allà on la portin, amb una mansuetud de bestiola ferida.

Mentrestant, els altres venen i s'expliquen. Intenten aclarir fets i justificar actituds. Jo els escolto i prenc notes per al meu fitxer. Les seves paraules em faciliten el diagnòstic i el tractament. A ells els allibera d'un pes mort i brut. Un farcell oblidat qui sap quan i qui sap per què, al recambró de les coses inconfessables.

Eduard

La vaig conèixer al Kranzler. O potser al Roxy. Bé, no recordo el nom, però sé que era un cafè —en direm cafè per entendre'ns— de la Kurfürstendamm. Els berlinesos en diuen Kudamm, sap? Tots són per l'estil, aquells cafès. Molta música, molta llum —la llum la paga Bonn—, i moltes noies. Noies meravelloses, altes, una mica plenes i del color del xampany. Gairebé totes ho són, del color del xampany, i ella també ho era, llavors. Entengui'm: no és ben bé pel color dels cabells, que ho dic, això del xampany. És per la pell i per l'iris dels ulls i pel voraviu de les ungles i pel color de les paraules.

Perdoni. Em desvio. Perdoni.

Deia que la vaig conèixer en un cafè i de nit. Les noies entraven i sortien, ballaven, seien, es tornaven a aixecar. Ella no. Ella seia arrambada en una taula i fumava una cigarreta darrere l'altra, una cigarreta darrere l'altra. Al voltant dels cabells se li anava fent una aurèola blavissa, però els fluorescents, de mica en mica, també l'anaven tornant del color del xampany. Somreia mirant una altra noia rossa —gairebé totes són rosses, sap?— que passava cantant entremig de les taules. La de la cançó duia molt poca roba però tota plena de penjarolls que fulgien i dringaven. Ella,

en canvi, portava una brusa blanca tota llisa i cordada fins al coll. «Que és estrany», vaig pensar. Perquè totes anaven escollarades amb els braços nus i els vestits llampants. I ella amb aquella brusa! Una brusa d'oficinista, d'encarregada de fàbrica o d'estudiant de l'escola superior.

Em vaig posar a fer conjetures, però convençut de no arribar pels meus propis mitjans a cap conclusió, li ho vaig preguntar allà mateix, assegut a l'altra banda de la seva taula i davant per davant d'un got de cervesa.

Em va dir que la seva vida laboral («vida laboral!», quin llenguatge, Déu meu!) havia estat fins feia molt pocs dies el d'una simple productora estakhanovista. Em vaig quedar molt parat. «Estakhanovista!» Jo tenia una idea molt vaga d'aquestes coses. El meu món, en aquells moments, s'acabava entre quatre provetes, quatre tubs d'assaig i uns quants líquids interessants que calia analitzar. Feia temps que m'havia des preocupat de la política, dels problemes socials i de les dones. Res no em semblava prou apassionant per a fer-me perdre un minut.

Amb ella en vaig perdre molts, de minuts. I hores. I dies!

Em sembla que ja li ho vaig explicar, el perquè de la meua estada a Berlín. Allò dels laboratoris i de la fórmula per a l'adob de les pells. Sí, em sembla que sí que li ho vaig explicar. Em calia experimentar sota el mestratge del doctor Wermmer i el doctor Wermmer viu, treballa, menja, dorm i morirà qualsevol dia, dins les parets vidrades d'una d'aquelles ciutats industrials nascudes com bolets a les rodalies de Berlín.

Quan vaig proposar el viatge, el meu germà no hi va posar cap inconvenient. Mai no li han dolgut els diners, al Bartomeu, quan de dret o de rebot serveixen per incrementar els ingressos de l'adoberia.

Jo estava entusiasmat. Treballar amb el doctor Wermmer no és treballar. És absorbir, xuclar, assimilar ciència per cada un dels cinc sentits, per cada porus de la pell, per totes i cadascuna de les cèl·lules cerebrals.

Perdoni. Quan parlo de coses que m'afecten tant, em desvio. La química és la meva passió. La química i la Grettel, és clar.

La Grettel em va explicar moltes coses aquella nit. Es veu que li vaig ser simpàtic de seguida.

—Feies una cara tan divertida! —em va dir després—. Talment com si mai no haguessis vist el món per un forat.

Més tard em va confessar que, quan ella es va trobar en aquesta banda de la ciutat, també va sentir com una mena d'enlluernament. No se'n sabia avenir, d'aquests carrers refets, sense runes ni parets escrostissades, com aquelles del barri de la tia Katoia.

—Les bombes dels capitalistes! —li deia la tia Katoia brandant el cap coronat de trenes.

Ella premia els llavis i sentia una mena de baticor sota la brusa blanca. «Calia que tot rutllés d'una vegada.» «Calia eixir d'aquell marasme.» «Calia demostrar als de l'altra banda que si ells volien, també...»

I es va fer estakhanovista. Ara ja sé el que vol dir. Es veu que ella sola es rumiava sistemes i eines per a fer el doble de feina amb moltes menys hores de treball. Ho va aconseguir i la van felicitar davant de tot el personal. Un representant oficial li va clavar una medalla daurada a la banda esquerra de la brusa.

Bé, es veu que va continuar fent més coses que les altres fins que es va adonar que tenia els ulls vermells de tant no distreure'ls d'aquelles peces que sortien talment envernissades de la polidora. També es va adonar que li feia *més* mal la cintura, i les màquines brunzien *més*, i ferien *més* les orelles. Sí, tot era més... bé, suposo que més insuportable.

Llavors es va recordar que, de menuda, jugava a l'hort dels Spengler, i l'hort dels Spengler tenia una pomera amb tres branques abocades al canal. D'allí estant, veien córrer l'aigua i podien veure el terraplè de l'altra riba tot enfilat de rododèndrons.

Em va explicar que havia arribat a l'altra banda xopa com un gat i amb el cor botant «com si també volgués fugir». Era valenta, la Grettel. Bé, potser no és ben bé aquesta, la paraula. Potser valdria més dir arriscada. Segura d'ella mateixa. Conscient de la seva joventut.

Jo tinc vint anys més que ella. Aquest juliol n'he fet quaranta-dos; però encara em sento jove i, aquells dies i en aquelles circumstàncies, encara més. Ella, en canvi, tenia una manera de parlar i de mirar —sobretot de mirar— que si no fos perquè físicament ja es veia que era poc més que una adolescent, tothom li hauria fet deu anys més dels que tenia. Parlava de tot: de música, de pintura, de doctrines socials... Se sabia *El Capital* de memòria i discutia i desmuntava tota la teoria del nazisme perquè —segons em va dir— havia llegit el *Mein Kampf* i s'havia fet un gran tip de riure.

Però li agradaven les bruses de seda blanca i les flors d'hivernacle, i el perfum francès i les mitges ben fines de color d'albercoc. Suposo que per aquest i d'altres motius es va oblidar de l'estakhanovisme, dels carrers enderrocats i de la tia Katoia. Quan jo la vaig conèixer treballava de maniquí

amb frau Fídia i es divertia a la seva manera pels clubs nocturns i les cafeteries de la Kurfürstendamm.

Amb això de divertir-se «a la seva manera» no vull pas dir que ho fes a l'estil de totes aquelles «ukellnerins» que servien, cantaven i s'esbargien entre les taules. No. La Grettel era diferent. Amb tot, no vull assegurar que, amb el temps, no hagués acabat com les altres. El «clima», les circumstàncies, s'imposen. «L'home i la seva circumstància.» Ho diu l'Ortega, oi? I té raó. Però jo la vaig treure d'aquella circumstància i me la vaig emportar a aquesta d'aquí que, fet i fet, ha resultat catastròfica. Allà s'hauria adaptat. Aquí —ja ho veu— no ha estat possible. Qui en té la culpa? Vagi a saber! Potser tots una mica. Potser ningú. Potser ella. Potser jo tot sol. Potser la fàbrica: la pudor de les pells descarnades; l'espectacle de l'aigua tèrbola i vermella del riu. Qui sap... qui sap...

Em permet?

En fumaré un. Tinc la gola... L'encenedor? Ah sí, aquí. Tinc la gola eixuta com un paper. Què li passa?, ara no s'encén. Sí, un paper. Paper d'estrassa, paper de barba, paper higiènic, paper... Això que mira és una cartolina. Deu ser la fitxa de la Grettel. Sempre la treu, li dona un cop d'ull i la torna a desar. Em sembla que he parlat molt. Quina saliva més... tinc la gola i la... Ell escolta com si no escoltés, com aquell que sent passar l'aigua d'un riu. Un riu. El so del riu se sent passar sota dels altres sons que suren. Els pensaments també suren. El cos de la Grettel surava com una nina de pasta sobre l'aigua del gual. L'aigua del gual...

De qualsevol mica de gual en fan una platja, sap? Aquí ni en faríem cas, però allà, en fan una platja. Artificial, és clar. Però la gent s'hi aboca així que apunta la calor.

Hi vaig anar amb la Grettel l'endemà d'haver-la coneguda al Kranzler. Era un matí de finals de juny. Un matí net i fort. Recordo que, llavors, vaig pensar: viril. Potser perquè s'endevinava la saba enfilant-se pels troncs de les alzines i l'aire passava amb una força engendradora, fà·lica. La Grettel em tenia la mà dreta agafada entre els seus dits una mica molsuts com petites fruites. Tota ella ho semblava, una fruita, aquell matí. Vam passejar sota la llum garbellada dels pares, a les ribes del Havel. La vaig trobar més jove, però més madurada. Potser més incitant, però menys assequible que a la vetlla. Parlava amb un aire distret, gairebé sense mirar-me. Jo li veia l'ull esquerre en escorç i, sota les pestanyes afeblides de la punta, l'iris se li engrandia blau i gairebé fosforescent.

Es va despullar a la vora de l'aigua com tothom. Sota el vestit duia un banyador mínim, gairebé innecessari, també com tothom. Però ajaguda damunt el rectangle d'herba retallada no ho era, com les altres. Ella semblava una estàtua posada allà amb tota intencionalitat i per una mà destra i conscient de la bellesa.

Jo, sap?, no he començat a valorar aquesta cara del prisma que en diuen «sentiment estètic» fins després d'haver conegut la Grettel. D'haver estimat la Grettel. D'haver posseït la Grettel.

I el més curiós és que ella tenia aquest do, sense adonar-se'n. Era bella perquè sí. Es movia amb gràcia perquè sí. Parlava amb el to, el timbre i la intensitat de veu que cal parlar perquè sí.

Vam passar tot el dia junts a la vora del riu. Sol, aigua, converses, sandvitxos de salsitxes i begudes americanes amb regust d'aritjol. Cap al tard vam llogar una canoa i vam enfil·lar el corrent. L'espetic del motor apagava els altaveus de la ribera i els arbres semblaven només un teló de fons, una barriera verda reflectida de cap a cap dins la quietud de l'aigua.

Recordo que em va donar per fer elucubracions mentals i comparacions estultes entre aquella aparent mansuetud del riu i l'estranya serenor de persona entenimentada i sàvia que semblava surar damunt totes les actituds i totes les paraules d'aquella noia daurada.

Perdoni l'adjectiu. No vull fer simbolismes carrinclons. No. La Grettel *era* daurada. Sobretot aquell dia, abocada al volant de la canoa i amb el sol lliscant-li sobre la pell dels braços i de l'esquena. Al contrallum, els cabells llisos de la Grettel semblaven —no se'n rigui!— repintats d'or. Diluïts en or.

Vaig sentir un plaer purament físic contemplant la Grettel al contrallum. M'energava la violència dels colors llampanants —el cel clapat de roig; el verd atapeït de la ribera. M'esgarriava el niquelat del volant i el xarbotar de l'aigua que s'obria a banda i banda de la canoa. La quilla apuntava al cel.

—Sembla una sabatilla, oi, Grettel?

La Grettel no em va sentir, però tant era. Em vaig sentir jo. La meua veu va anar una mica endavant i l'aire me la va rebotre altre cop a la cara. La vaig escoltar ran d'orella desdibuixada i estranya com si no fos meua.

Ja havien encès tots els fanals quan la vaig acompanyar fins al suburbi de Tegel on em va dir que havia llogat un apartament a mitges amb una altra noia.

Ens vam besar ran de porta amb els ulls i els llavis ja una mica cansats. El cos de la Grettel era tens i fresc sota la brusa.

—Vindràs, demà?

Per la vorera passava una noieta amb una ampolla de llet a cada mà. Després un gos petit i esquilat amb morrió i un plomall a la punta de la cua.

Quan la vaig tornar a besar encara vaig sentir el regust i la dolçor d'aquella beguda americana.

No sé si m'escolta gaire. Potser sí. Ell vol saber les coses de la Grettel. Les reaccions de la Grettel.

La Grettel...

Ara em mira com si volgués pouar dintre meu; com si tirés l'ham i esperés treure el peix —aquell, el precís, el que ell vol: el peix viu de la paraula. Sí, espera una paraula que li aclareixi el sentit de tot això que ha passat.

No he sentit trucar però ell diu «endavant!» i entra la infermera petjant suau com un gat. Aquesta infermera sembla rentada amb lleixiu de cap a peus. Blanca, descolorida, desinfectada, esterilitzada. M'agradaria fer-li una anàlisi d'esputs, d'orina o de sang. Estic segur que no hi trobaríem un virus ni per a un remei. Per això té aquesta tranquil·litat mental i petja amb els peus plans sobre el trespol. I parla baix. I truca amb mesura. Jo no l'he sentida. Ell es veu que sí. Ell l'escolta sense mirar-la. Després escriu tot seguit i sense vacil·lacions sobre un full de recepta. Té la mà ampla amb el dors esborriat de pèls vermells. Quan la tanca sembla una maça. Aquesta mena de mans, quan donen un cop de puny fan dringar els objectes damunt la taula. Esclafen les paraules de l'adversari. Li esmicolen la resposta.

Ella se'n torna. La bata blanca li tiba sobre els malucs. Les mitges blanques li tiben sobre la molla de la cama. Ajusta. Tanca. Jo trec el paquet de cigarretes de la butxaca i allargo la mà. Em diu que no, que gràcies. N'encenc una i em guaito la punta de la sabata una mica enfangada —ahir va ploure. La flameta em crema l'ungla del polze i me n'adono perquè he sentit tuf de corn cremat o de peül·la rostida com quan, de menut, veia cremar les ungles dels porcells degollats. Llavors jo... Com diu? No, no estic cansat. És bo, el fum. Atura les noses, totes les noses que fluctuen allà dins i desvirtuen el record. Més ben dit: l'únic que val la pena de servir del record. Les altres coses val més deixar-les a l'ombra o clavar-les al fang amb un bon cop de taló.